

Forsknings- och utvecklingsprogram för Statens historiska museer 2008–2012

Inledning.....	2
Myndighetens syn på kunskapsuppbyggnad och FoU.....	2
Organisation och arbetsform för FoU-verksamhet.....	4
FoU-samordning.....	4
Arbetsmodeller för FoU-projekt.....	5
Modell för ett proaktivt FoU-arbete.....	5
Innehållsmässiga utgångspunkter.....	6
SHM:s kärnämnen.....	6
KMK:s kärnämnen.....	7
Medieformer och lärande.....	7
Förvaltning och tillgänglighet.....	8
Slutsatser.....	8
Särskilda utvecklingsområden 2008–2012.....	9
Två huvudteman: svensk historia och lärande.....	9
Utvecklingsområdet publik arkeologi.....	10
Utvecklingsområdet historisk tid.....	10

Inledning

Sedan 2002 har myndigheten Statens historiska museer (SHMM) ett program för forskning och utveckling (FoU). Programmets syfte är att fungera som en ram för myndighetens FoU-organisation och FoU-satsningar. Det ska möjliggöra för forskning och utveckling inom myndigheten att bedrivas i linje med verksamhetens behov. Detta dokument beskriver en ny organisation, arbetsform och tematiskt innehåll för FoU-verksamheten som gäller från halvårsskiftet 2008.

FoU-programmet tar fasta på den unika position myndighetens museer har som mångvetenskapliga kunskapsinstitutioner där en rad olika ämnen och praktiker möts. Museiverksamhet förutsätter ett kreativt möte mellan olika perspektiv och kompetenser, vilket vi också menar är myndighetens styrka som forsknings- och utvecklingsplattform.

SHMM:s FoU-program är ett strategiskt dokument som beskriver grundläggande utgångspunkter och riktlinjer. Det presenterar innehållsmässiga huvudspår, men är inget egentligt forskningsprogram. För olika FoU-projekt upprättas särskilda planer. Dokumentet fungerar som ett internt styrdokument och presenteras även externt.

SHMM består av Statens historiska museum (SHM) och Kungl. Myntkabinettet (KMK). Myndigheten bedriver även museiverksamhet vid Tumba bruksmuseum. Statens historiska museer har till uppgift att samla, bevara och förmedla kulturarv samt ge perspektiv på samhällsutvecklingen och samtiden. Myndigheten ska verka för ett ökat intresse och en ökad kunskap om äldre tiders historia och kultur i Sverige, den svenska penning- och finanshistorien samt medaljkonsten. SHM:s verksamhetsområde är Sveriges historia, byggd på det arkeologiska materialet, samt svensk kyrklig konsthistoria. Museet är ansvarsmuseum för arkeologi och kyrklig konsthistoria. KMK:s verksamhetsområde är penning- och finanshistoria samt medaljkonst.

Myndighetens syn på kunskapsuppbyggnad och FoU

Statens historiska museer har en central roll i landets förvaltning, hantering och förmedling av kulturarv. I uppdraget ingår också en samordnande och stödjande funktion gentemot andra museer inom sektorn. SHMM:s roll både inbegriper och förutsätter att myndigheten bedriver en kontinuerlig kunskapsuppbyggnad, forskning och utveckling inom sina verksamhetsområden. FoU står för forskning och utveckling och bedrivs i enlighet med särskilda riktlinjer och i specifika arbetsformer. Detta innebär att mycket av myndighetens arbete med utveckling och kunskapsuppbyggnad inte är FoU-verksamhet. Myndighetens syn på forskning, utveckling och FoU-verksamhet kan sammanfattas som följer.

Forskning

Forskning är att systematiskt söka ny kunskap eller nya sätt att använda kunskap som redan finns. Att sökandet är systematiskt innebär att forskaren följer en plan och att arbetet dokumenteras, vilket gör att resultaten kan kontrolleras. Forskning kan antingen utföras inom ramen för pågående forskarutbildning eller av personer som avlagt doktorsexamen.

Utveckling

Utvecklingsarbete är att systematiskt och metodiskt använda forskningsresultat, vetenskaplig kunskap och nya idéer för att utveckla nya eller förbättrade produkter, system, processer eller metoder.

FoU-verksamheten vid SHMM

Arbete som faller inom FoU-verksamheten ska (1) bedrivas i avgränsad form, företrädesvis som projekt, (2) inbegripa forskning och/eller implementering av forskningsresultat, (3) i formulering och organisation skiljas från annan utvecklingsverksamhet och kunskapsuppbyggnad (4) formuleras forskningsmässigt på ett sådant sätt att det internt och gentemot omvärlden kan presenteras som FoU-verksamhet.

Myndighetens FoU-verksamhet ska ha ett proaktivt (föregripande, förutseende) arbetssätt med en kontinuerlig analys och samordning av FoU-projekt med utvecklingsprocesser.

FoU-verksamheten ska innehållsmässigt fokusera de tvärvetenskapliga och gränsöverskridande skärningspunkterna mellan olika ämnen och praktiker som samspelar inom myndighetens museer. Arbetet ska utöver arbetet med kärnämnen som arkeologi, kyrklig konsthistoria och numismatik i synnerhet inkludera frågor kring lärande, publikt arbete samt olika övergripande perspektiv på museernas samhällsuppdrag och verksamhetsformer. Samverkan med Riksantikvarieämbetet är viktigt och bedrivs utifrån det särskilda dokument om samverkan som formulerats gemensamt av myndigheterna.

Samlingarna intar en central roll som källmaterial som kan användas för att arbeta med frågor som är av vikt för museerna idag. Dessa frågeställningar kan behandla föremålets dåtida liksom nutida sammanhang.

FoU-verksamheten ska utveckla nationella och internationella kontakter och samverkan på FoU-området. För att stärka och utveckla myndighetens samhällsroll och verksamhet inom sitt område ska FoU-arbetet anknyta till den internationella, mångvetenskapliga, nätverksbaserade museiforskningen.

Myndigheten ska sträva efter en god kvalitet i FoU-arbetet genom att engagera kvalificerade forskare för tydligt formulerade uppgifter, noga planera FoU-arbetets

utvecklingsaspekter samt arbeta med kvalitetssäkring och utvärdering av verksamheten.

Kommunikation och marknadsföring ska vara en integrerad del i FoU-verksamheten. Detta görs genom presentationsprodukter men också genom deltagande i externa nätverk, konferenser samt genom myndighetens webbplats.

Presentation och publicering i vetenskapliga sammanhang verkar också kvalitetssäkrande i forskningsarbetet. FoU-arbetets synlighet skapar internt självförtroende samt extern trovärdighet för myndighetens verksamhet.

FoU-arbetet ska synkroniseras med annan kunskapsuppbyggnad och utveckling inom myndigheten. FoU-arbetet ska genom bestämda arbetsmodeller förankras i interna utvecklingsprocesser.

Organisation och arbetsform för FoU-verksamhet

Samordningen av FoU-verksamheten ska bäras av en FoU-samordnare med stöd av en FoU-grupp och är en myndighetsövergripande funktion. Ett av syftena med samordningen är att främja kontakter och samarbeten mellan myndighetens museer.

Samordningen av FoU-arbetet ska inkludera ett arbete med att synliggöra och utveckla myndighetens forskarservice och karaktär av kunskaps- och forskningsmiljö samt i detta tydliggöra myndighetens roll som en del av museisektorns och övriga samhällets kunskapsbyggande system.

FoU-samordningen ska inbegripa en omvärldsorienterad bevakning, som kontinuerligt fångar upp, formulerar och följer upp utvecklingsbehov och forskningsmöjligheter. Den ska också inspirera till och stödja projektskapande samt utvärdering av projekt.

FoU-samordning

- FoU-samordnaren är placerad vid enheten för kulturhistoria och samlingar och deltar i enhetens gemensamma arbete. FoU-samordnaren är handläggare för FoU-ärenden.
- FoU-samordnaren leder och sammankallar en FoU-grupp bestående av representanter från SHM:s olika enheter samt KMK. FoU-gruppen ska vara ett forum för informationsutbyte, beredning och samordning av all FoU-verksamhet inom myndigheten. FoU-samordnaren har huvudansvaret för den myndighetsinterna kommunikationen av FoU-arbetet.
- FoU-samordnaren ska med stöd av FoU-gruppen stimulera personalen att se möjligheter till FoU-verksamhet, stödja formuleringar av projekt och projektprogram, formulera ansökningar, söka medel samt återrapportera till finansierare. FoU-samordnaren har huvudansvaret för att utvärdera FoU-insatser.

- FoU-samordnaren har med stöd av FoU-gruppen huvudansvaret för omvärldsbevakning inom FoU-området samt för att bygga nationella och internationella kontakter, samverkan och kunskap på FoU-området.
- FoU-samordnaren ska genom ett strategiskt arbete utifrån FoU-programmet och andra strategiska dokument inom myndigheten verka för en FoU-profil som står för kvalitet och trovärdighet. Samordningsarbetet ska verka för att myndigheten blir en attraktiv samarbetspartner och forskningsmiljö.

Arbetsmodeller för FoU-projekt

FoU-verksamheten ska *huvudsakligen* genomföras enligt två arbetsmodeller som syftar till att säkerställa dess nytta för verksamheten:

- En extern forskare/utvecklare genomför en beställd FoU-insats i samarbete med en intern samarbetsgrupp. Arbetets avkastning kvalitetssäkras genom en på förhand upprättad och avtalad plan för genomförande och kommunikation med bestämda uppföljningspunkter.
- En intern forskare/utvecklare genomför en riktad FoU-insats under kortare tid inom externt/internt baserade samarbetsprojekt. Arbetets avkastning kvalitetssäkras genom en på förhand upprättad och avtalad plan för kommunikation och genomförande med bestämda uppföljningspunkter.

Modell för ett proaktivt FoU-arbete

- Myndighetens FoU-organisation ska stå för överblick över och insyn i myndighetens olika utvecklingsprocesser och projekt för att kunna verka förutseende.
- Myndighetens FoU-organisation ska urskilja, fånga upp och analysera FoU-behov och FoU-möjligheter med hjälp av FoU-gruppens representanter och i dialog med ledningsgruppen.
- FoU-samordnare och FoU-grupp ska aktivt arbeta med, uppmuntra till och stödja en kontinuerlig projektformulering, sökande av samarbetspartners samt ansökningsarbete riktat mot lämpliga bidragsgivare.
- Myndighetens FoU-organisation ska följa upp och kontinuerligt utvärdera FoU-insatsernas genomförande och resultat enligt på förhand bestämda utvärderingsmodeller. Insatsernas resultat och effekter ska kommuniceras internt.

Innehållsmässiga utgångspunkter

De kulturhistoriska museerna måste förhålla sig till en senmodern omvärld med processer som globalisering, utvecklingen av nya medier, det digitala samhällets genombrott, migration och etablerandet av EU. Nya museer etableras och gamla museer förändras med bakgrund i en global, ofta postkolonial, förståelse av världen. De stora nationella berättelserna bryts nu mot EU-perspektivet, globaliseringen samt mot regioners och minoritetsgruppers nya eller nytända identitets- och kulturarvsprocesser. Det finns idag kort sagt nya förståelser av och förväntningar på vad ett museum är och hur det ska fungera i samhället. Dessa nya perspektiv och förändringsbehov måste samtidigt hela tiden bemöta traditionella förväntningar och åsikter i samhället kring vad ett museum är och ska vara.

Inriktningar, organisationer, samlandet, utställningarna och andra slags publikmöten måste ställas i relation till föränderliga samhällspositioner och samhällsupdrag. Detta måste ske i ett kontinuerligt samspel med publiken så att museerna inte fjärrar sig från samhället. Forskare har inom exempelvis konstvetenskap, arkeologi, museologi, etnologi, idéhistoria, historia, sociologi, pedagogik och didaktik i ökande grad intresserat sig för museernas roll både historiskt och i dagens samhälle. Museistudier och museiutveckling är mångvetenskapliga kunskapsfält och museerna behöver utöver relationen till kärnämnenä även beakta och ta till sig nya kunskaper från en rad olika håll.

SHM:s kärnämnen

Statens historiska museum ska förvalta och förmedla kunskap om Sveriges historia baserat på arkeologi och kyrklig konsthistoria. Dessa två fält har traditionellt utgjort museets centrala verksamhetsområden. Studiet av föremålen och deras sammanhang är fortlöpande en viktig del av museets FoU-verksamhet.

Arkeologins kärna är arbetet med materiell kultur och kulturhistoriska kontexter, men ämnet innefattar idag en mångfald olika inriktningar och forskningsfält utöver kunskapen om förhistorien. Genom den historiska arkeologin och samtidsarkeologin omfattar detta fält människans hela historia. Det internationella forskningsfältet *public archaeology* (publik arkeologi) är en annan ny och för museet betydelsefull arkeologisk inriktning.

Svensk kyrklig konst har i praxis tidigare definierats som kyrkliga föremål vilka inte inkommit till museet som arkeologiska material. Samlingsområdet ”svensk kyrklig konsthistoria” måste dock idag sättas i relation till exempelvis de samiska, judiska och muslimska religiösa kulturarven i Sverige.

Sammantaget innebär förändringarna av kärnämnenä och den därmed påkallade förändringen av samlingsverksamheten och verksamhetsområdet ett ökat fokus på historisk tid och arkeologins publika relationer. Forsknings- och utvecklingsarbete, liksom samlings-, lärandefrågor och en förnyelse av utställningarna inom dessa fält

bör prioriteras. SHM:s samlingar har potential att kunna användas för att belysa och undersöka hela perioden från medeltid fram till idag, både i forskning, samlande, lärande och publik verksamhet. Museet har också redan inlett ett betydelsefullt utvecklingsarbete inom publik arkeologi.

KMK:s kärnämnen

KMK:s verksamhetsområde berörs av flera olika vetenskaper som numismatik, medaljkonst, ekonomisk historia, nationalekonomi, konsthistoria och arkeologi. KMK:s samlingar består av mynt och andra former av betalningsmedel samt medaljer med mera från hela världen. Det finns ett behov av att förstärka forskningskompetensen vid museet, att kunna relatera forskning till museets varumärkesplattform samt att bredda verksamheten och samverka med andra för att kunna tillfredsställa krav och förväntningar från olika intressenter.

Ett fortsatt forsknings- och utvecklingsarbete bör framförallt fokusera fältet ekonomisk historia samt även ekonomi i vidare betydelse. Perspektiv som fokuserar pengars betydelse för samhällsutvecklingen gestaltat utifrån föremål, fenomen, händelser och personer är viktiga.

Medieformer och lärande

Idag sker inom myndighetens verksamhetsområde en omfattande nationell och internationell förändring, forskning och utveckling när det gäller lärande, utställningsarbete, publikmöten och nya medieformer. Dessa ämnen är idag etablerade forskningsfält vid universitet och högskolor, deras betydelse för kunskapsarbetet vid SHMM har ökat kraftigt och de måste därför komplettera kärnämnen.

Betydelsen av nya informationsteknologier och ”medieringen” av museer ökar, vilket är en generell nationell och internationell utveckling. Här finns en växande forskning samt nya tekniska lösningar och system som i kombination med humanistiska perspektiv samt kunskaper kring lärande och publikmöten har växande betydelse för myndighetens museer. FoU-projekt relaterade till kunskapsförmedling, upplevelser, kommunikation och lärande i nya former är därför av stor vikt för museerna.

Kontakter och samverkan med ledande forskningsinstitutioner, nätverk och projekt inom dessa fält bör utvecklas. Myndigheten ska sträva efter att i ökad grad bli en samarbetspart i forskningen och utvecklingen inom dessa områden. Det är också viktigt att utveckla tillgängligheten för grupper som idag inte besöker museer i större omfattning på grund av sociala, kulturella och andra barriärer.

I fältet publik arkeologi möts arkeologi och perspektiv kring samskapande, lärande och publikmöten vilket gör det särskilt relevant för ett arkeologiskt museum. Sedan 2006 har SHM bedrivit ett riktat utvecklings- och FoU-arbete fokuserat på publik utveckling av den egna verksamheten såväl som ett strategiskt riktat arbete mot arkeologisektorn på samma tema. Detta arbete ska fortsätta och

fördjupas i perioden 2008–2012 och exemplifierar den ökade vikt som myndigheten idag lägger vid projekt där pedagogiska och didaktiska perspektiv möter historiskt-arkeologiska.

Förvaltning och tillgänglighet

En betydelsefull utveckling i omvärlden sker även på konserveringsområdet. Det handlar om forskning och kunskaper kring förebyggande konservering, klimatövervakning, energibesparing, uppföljning av äldre konserveringsmetoder och utvecklingen av alltmer långsiktigt hållbara konserveringsmetoder. RAÄ är här en viktig samarbetspart med en stödjande, samordnande och rådgivande funktion.

På IT-området vill myndigheten prioritera utvecklingen av publika gränssnitt mot databaser och andra informationskällor, gärna i form av samverkan mellan flera museer kring gemensamma kulturarvsplattformar. Myndigheten har redan gjort stora satsningar inom IT-området, främst när det gäller digitalisering, samlingshantering och webbarbete. Hanteringen av de fysiska samlingarna behöver kännetecknas av en utveckling mot effektivare förvaltning, ett område som även inkluderar kunskapsuppbyggnad kring de ovan nämnda konserverings- och klimatfrågorna. IT-utvecklingen och den ovan nämnda utvecklingen inom konserveringsområdet bör främst bedrivas som kunskapsuppbyggnad. I kombination med andra utvecklingsfrågor kan dock även dessa fält bli föremål för FoU-verksamhet.

Slutsatser

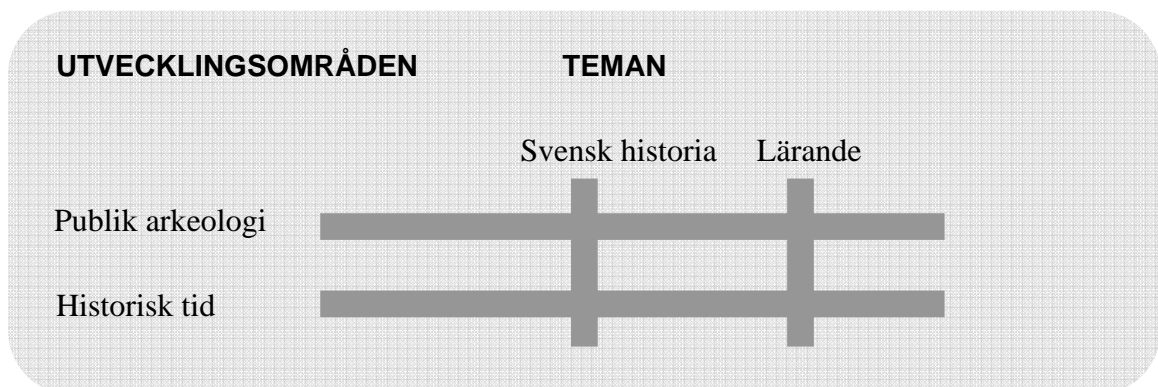
Myndigheten Statens historiska museer måste i sin kunskapsuppbyggnad och FoU-verksamhet förhålla sig till globala och nationella förändringsprocesser, till målen för kulturpolitiken, till utvecklingen inom museernas kärnämnen liksom till det ökande behovet av kunskap och utvecklingsarbete med utgångspunkt i kompletterande fält som till exempel museologi, etnologi, historia, idéhistoria, pedagogik, didaktik samt särskild utveckling av mediering och utställningsverksamhet.

Myndigheten behöver med denna bakgrund ta till sig nya inriktningar, kritiska perspektiv och former inom de gamla kärnämnen arkeologi, konsthistoria och numismatik. Samtidigt behövs en ökad tillgång till kunskap från ett ökat antal andra ämnen och forskningsmiljöer. Särskilt gäller detta sådan tvär- och mångvetenskaplig forskning som berör flera olika sidor av museiverksamheten och dess effekter i samhället. SHMM ser också ett tydligt behov av forskning som analyserar globaliseringens och mångfaldsperspektivens konsekvenser för historieskrivningen och museiverksamheten, gärna i ett postkolonialt perspektiv. Utvecklingen av kunskap om hur museernas förändrade förutsättningar och roller kan hanteras är viktigt.

Särskilda utvecklingsområden 2008–2012

Mot ovanstående bakgrund har SHMM valt två större utvecklingsområden vilka särskilt ska behandlas inom FoU-arbetet under perioden 2008–2012. Dessa två områden är dels *historisk tid*, dels *publik arkeologi*. Båda områdena ska ses som tvär- och mångvetenskapliga områden som framför allt kombinerar kärnämnen med medieformer, pedagogik och utställningsutveckling. Utvecklingsområdena är alltså bredare fält inom vilka en rad olika insatser och projekt behöver genomföras.

SHMM ser dessutom två prioriterade teman som behöver bearbetas på flera sätt och vara delar av flera olika kunskaps- och utvecklingsprocesser: *svensk historia* och *lärande*. Dessa teman, eller frågekomplex, ska bearbetas inom utvecklingsområdena, men kan även bli föremål för särskilda projekt (figur 1). Samlingarna och samlingsverksamheten förstås inom ramen för FoU-verksamheten som ett källmaterial och ett aktivitetsfält för att belysa dessa frågor inom utvecklingsområdena. Lärandet och andra sidor av den publika verksamheten är andra fält inom vilka dessa frågor också behöver behandlas.

Figur 1. Temana ska som frågekomplex bearbetas inom utvecklingsområdena. De kan även bli föremål för särskilda projekt.

Två huvudteman: svensk historia och lärande

I Historiska museets instruktion och även varumärkesplattform understryks att verksamhetens innehåll ska fokusera på ”svensk historia”. Detta engagemang kring svensk historia måste ske med ledning av ett mångfaldsperspektiv samt kännetecknas av en medveten och nyskapande omdefiniering, baserad på nya kunskaper, av de sätt på vilket museerna tidigare förhållit sig till detta område.

Frågor som exempelvis kan behandlas är: hur, varför och med vilka resultat har museerna varit delaktiga i produktionen av svenskhet och en svensk identitet genom samlande, utställningar och lärandeverksamhet? Vilka grupper och vilken slags identiteter (t ex genus, etnicitet, klass, sexuell läggning, ålder) har i denna verksamhet inkluderats i den svenska historien och vilka har marginaliserats? Hur

har utställnings- och samlingspraktiker sett ut i detta avseende, hur ser de ut idag och hur behöver de förändras? Om museerna ska representera svenskarnas historia i syfte att bidra till ett gott och hållbart medborgarskap, på vilket sätt kan i så fall tidigare osynliga och orepresenterade gruppers historiska och kulturella erfarenheter, exempelvis de nya svenskarnas och olika minoritetsgruppers, representeras och synas i verksamheten? Hur kan det tydliggöras att det ”svenska kulturarv” vi förvaltar kommer från stora delar av världen och är resultatet av människors geografiska rörlighet och möten genom historien?

Myndighetens museer arbetar med lärande i flera olika former. Det handlar exempelvis om utställningarnas design för lärande, det museipedagogiska lärandet samt olika sorters lärande i webbmiljön. Lärandeperspektiv och utvecklingen av olika lärandeformer ska under perioden 2008–2012 vara en integrerad del av FoU-arbetet och dess olika projekt. Breda utvärderingar och studier av effekter är särskilt intressant vad gäller lärande.

Utvecklingsområdet publik arkeologi

Utvecklingsarbetet kring publik arkeologi, en svensk tillämpning av *public archaeology*, är en del av ett mångvetenskapligt internationellt utvecklings- och kunskapsfält. Det samlar upp flera olika behov och lämpar sig väl för fortsatt utveckling och som utgångspunkt för deltagande i internationella nätverk och projekt. Utvecklingsområdet publik arkeologi knyter ihop flera olika fält som exempelvis utställningsverksamhet, lärande, samlande och mediering i en ny slags övergripande helhetssyn anpassad till museernas förändrade roller och uppdrag. Kärnan i denna helhetssyn är öppenhet, delaktighet, samskapande och publikens interaktivitet.

Utvecklingsområdet historisk tid

SHM verkar idag för att i ökad utsträckning arbeta med perioden efter reformationen inom samlande, utställningar och lärande. I synnerhet sker detta arbete i förhållande till ett initierat förnyelsearbete kring de historiska utställningarna. SHM:s samlingsstrategier för området behöver ses över och myndigheten måste utveckla nya och egna perspektiv på detta verksamhetsfält. Frågor kring identitetsprocesser, kulturarvskrav och återföring är också aktuella och växande frågor med särskild relevans just vad gäller historisk tid. De behöver behandlas inom FoU-verksamheten under perioden 2008-2012.

KMK:s behov av forskning och utveckling faller väl in i fältet historisk tid. Aktuella frågor som behandlar värderingar kring konsumtion, produktion och individens ansvar behöver belysas. Dessa tankar bör belysas ur ekonomihistoriska perspektiv och utgöra grunden för diskussioner och om möjligt FoU-verksamhet kring frågor om relationen mellan den ekonomiska värld vi lever i, vår självförståelse och våra kollektiva identiteter.